

navegant i historiador d'Índies Fernández de Oviedo, a. 1535, i com a terme nàutic ha aconseguit arrelar-se a l'Argentina (veg. les dades en el DCEC I, 176a46ss. i n. 3);¹⁷ de tota manera és probable que àdhuc en castellà es vagi pendre del català tenint en compte que el verb *premer* a penes va usar-se a Castella, si no és en algun text molt arcaic, i la *i* allí pot ser deguda a l'analogia de l'alternància *viste ~ vestir, sirve ~ servir* i a la consciència que el mot tenia relació amb *imprime, reprime*; també com a terme nàutic o tècnic i des del català degué arribar a alguns llocs de Portugal, on no apareix més que en algun dialecte espars: trasmontà *alçaprême* «poste, barrote a pino, a pegar num sobrado ou numa trave a cair-se» (RLus. v, 24), Alentejo *alçaprema* «pedra que se colloca de baixo dos grandes pesos para se firmar a alavanca ao levantá-los» (RLus. iv, 55; xx, 138; cf. Krüger, VKR I, 234); d'*alçaprem* (prenent *al* per article) sortí així mateix un arag. *ceprén* «palanca» (Peralta; a Aragüés, prop d'Echo, existeix fins avui un *Barranco i Cerro del Ceprén*, però ja no saben què significa),¹⁸ i suposo que a través d'Aragó va passar a alguns parlars bascos: Roncal *alzapena* «palanca, levier» (Azkue), amb variant *altzaprima* i verb *altzaprenatu* (o *-pernatu*) a Baixa Navarra i al Baztan.

D'*alçaprem* deriva el verb *alçapremar* [princ. S. XIX, Belv., FebrCard]: «me figurí veure als Atlants *alsapremant* aquelles roques», Verdaguer, pròleg a *l'Atlantida* (p. 8); «veurà com entre tots *alsapremem* la muntanya», M. Vayreda, *Sang Nova*, II, i, 118; i això passà també (ultra les formes basques i aragoneses citades) al cast. dial. *alzaprimar*, que ja fou usat per Mateo Alemán (1599): «alzaba un poquito el un cantón de la tapa, cuanto podía meter una cuña de madera, y *alzaprimando* un poco más, metía un palo rollizo torneado como cabo de martillo» (*Alfarache*, ed. Sopena, I, 279); *alçaprémér* fou usat per Narcís Oller (i encara que difícil, no és impossible que sigui forma originària i no forma de compromís entre *alçapremar* i *prémér*); *alçapremera* (DAG.).

¹ Resta també viu en alguns punts extrems de la llengua, en particular per la banda de Ribagorça, on, segons la fonètica normal del dialecte, té la forma *alto*, com ara a la Vall de Benasc: *la Fuen d'Alto* (o *Font d'Alto*) a Liri. I d'allí s'interna molt per l'Alt Aragó: a la vall de Gistau sento que els pastors manen al gos d'atura *da-les ta alto* (~ *da-les ta baixo*), *O Ciradiello d'Alto* (~ *O Ciradiello d'Abaxo*). A Bielsa contem, parlant d'un dels cims màxims del Mont Perdut: «Per Pineta Jesú Cristo llegó *alto* a Murmurés»; i damunt del Plan hi ha *El Plan d'Alto*. — ² Milà, *Romillo*, 292C; les altres 7 versions recollides s'aparten de la de Moia en aquest vers. — ³ Potser també hi contribuiria una mala separació en l'ús substantiu *un alt*, car a Fontpedrosa usen *nerm* enlloc de *erm*, cosa que ha d'haver nascut en la combinació *un erm*. — ⁴ De la banda del Vallespir pròpiament dit, i espt. en la toponímia menor, resten formes com *Pujaut* al Tec, *alz fogz als* a Montequiu d'Albera (l'informant protes-

ta que allí no es diu *nál*). Altrament com a nom de lloc, vaig registrar també *Rocauta* en un poble tan nòrdic com Comes d'Eus, arran del límit Conflent-Fenollet, i *El Devès ált* a St. Hipòlit de la Salanca. Per cert cap allà hi ha alguns pobles on el grup final *-lt* conserva encara la pronúncia de la *-t*. A Talteüll vacillen entre *sorát nált* i *nál*. En direcció Oest i SO. la forma *nált* arriba fins a Tuès, Ralleu, Fetges, Saltó i Fontpedrosa (crec que ja no a terra cerdana); pel Nord, fins a la frontera lingüística, des del Capcir fins a Estagell, Talteüll, el Barcarès; cap als Aspres fins a Cameles i Bages. A Capcir pronuncien *náu* amb *u* i sense *-t* (*prad náus* a Matamala). — ⁵ Forma que isoladament reapareix cap a Alcoi: «hi ha un *alturonet* que en diuen Tossal del Moro», Penàguila, 1963; i també a l'extrem Sud: *l'Alturó des Casetes* al Pinós de Mondover (1963). — ⁶ Forma que reapareix a la Vall del Cànyoles: a Moixent i a la Font de la Figuera («darrere el Caporutxo hi ha un *altiró* que se'n diu ---»). — ⁷ També Moll escrivia *altarós* 'collocat amunt', entre els representants d'ALTUS, AORBB I, 1928, p. 192; grafia que ha rectificat tàcticament en *AlcM*. — ⁸ També en un romanç en cat. occid., S. XVII, «y saltava una paret: / set canes ne té d'*alçada*», Milà, *Romll.*, ed. 1853, núm. 45, 112.13; d'ací passa *-ades* a 'altures, llocs alts': «Mana nostre comandant: —Minyons, preneu las *alsadas!*», Milà, id., ed. 1882, 91.17. Continua en ús fins al llenguadocià fronterer de Vingrau: «hi havia aiga de la *nauçada* d'ün home» (1960). — ⁹ En l'acc. nàutica 'altura d'un astre' i 'latitud cosmogràfica', es documenta ja en portuguès des de 1541 (Jal). — ¹⁰ Usual als millors escriptors des de l'arrencada de la Renaixença: «de l'estèril Cadí per lo crestell, / on l'estràmpol isard, per refrigeri, / troba sols, amb lo liquen de l'*altura*, / les gotes de rosada i l'aigua pura / de la font regalada del Cristall, *Canigó*; «Rages dalt l'*altura*, / Font del Toron-Alt, / aigua tota pura, / sembla que murmura / càntic celestial ---», va inscriure el poeta Vinyes en la font que raja al costat del cim de Sant Gregori d'Osor. — ¹¹ No és rar que aparegui com a topònim, i potser en bona part es tracta del mateix mot; en particular en alguns casos es pot tractar d'antigues *ares* paganes a déus silvans, solament cristianitzades en el nom; però quan es tracta de petits cims, costa de creure que sigui això i pensem més aviat en una formació paral·lela a ALTARIUM > *otero*, val. *alter(ó)*. Si és en terra mossàrab potser és simplement variant fonètica d'aquest, puix que dialectalment allà es donava el tractament *-ARIA* > *-ara* i també en masculí *-ar*: a Bolulla això sembla restar funcional car parlant-me d'un lloc on hi ha un barranc, dues coves i una lloma, em deien «allí hi ha un *altár* ---» (1963); i en altres bandes pot ser formació en *-ARE*, car en el Canigó (Vernet-Castell) i *altá d'o Llubo* no és més que un «rocater entre pins i lleixes, on calmen els isards» (1960). Quan és un coll o depressió pot ser més aviat allò altre: *Coll*